

11. SINIF TARİH DERSİ I. DÖNEM ORTAK YAZILI SINAVI KAZANIMLARI

1. ÜNİTE: DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ (1595-1774)

11.1.1. 1595-1700 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.

Başlıca siyasi gelişmeler olarak Haçova Muharebesi (1596), Zitvatorok Antlaşması (1606), Nasuh Paşa Antlaşması (1612), Serav Antlaşması (1618), Hotin Antlaşması (1621), Kasr-ı Şirin Antlaşması (1639), Vasvar Antlaşması (1664), Girit'in Fethi (1669), Bucaş Antlaşması (1676), Bahçesaray Antlaşması (1681), II. Viyana Kuşatması (1683), Karlofça Antlaşması (1699) ve İstanbul Antlaşması (1700) verilir. Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.

11.1.2. XVII. yüzyılda değişen siyasi rekabet içerisinde Osmanlı Devleti'nin ittifak girişimlerini açıklar.

a) Habsburg İmparatorluğu'na karşı yürütülen uzun savaşlar neticesinde yapılan Zitvatorok Antlaşması ile birlikte Avrupa diplomasisinde mütekabiliyet esasının kabul edildiği açıklanır.

b) Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin doğu sınırının büyük ölçüde belirlendiğine (Kasr-ı Şirin Antlaşması) değinilir.

c) Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı stratejik tehditler (Lehistan, Venedik, Avusturya, Rusya ve Malta) ve kayıplar bağlamında Avrupa siyasetinde kurduğu konjonktürel ittifaklara ana hatlarıyla değinilir.

11.1.3. Modern devletler hukukunun ortaya çıkışında Westphalia (Vestfalya) Barışı'nın rolünü kavrar.

11.1.4. Denizcilik faaliyetlerini iç denizlerden okyanuslara taşınmasının dünyaya siyasetine ve ticaretine etkilerini analiz eder.

a) Okyanusa ve Akdeniz'e kıyısı olan Avrupa güçlerinin denizcilik stratejileri ile denizlerde küresel ölçekli ticari ve askerî faaliyetlere girişmeleri üzerinde durulur.

b) Osmanlı Devleti'nin Akdeniz ve Karadeniz hâkimiyetinin zayıflamasının sebepleri üzerinde durulur. Bu bağlamda Osmanlı denizciliğinde kadırgadan kalyona geçişe değinilir.

11.1.5. 1700-1774 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarihşeridi ve haritalar üzerinde gösterir.

a) Başlıca siyasi gelişmeler olarak Prut Antlaşması (1711), Pasarofça Antlaşması (1718), Patrona Halil İsyanı (1730), Ahmet Paşa Antlaşması (1732), Belgrad Antlaşması (1739), Kerden Antlaşması (1746), Kapitülasyonların sürekli hale gelmesi (1740), Çeşme Baskını (1770) ve Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) verilir. Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.

b) Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'yla kaybettiği toprakları geri alma gayretlerine değinilir.

c) Safevi Devleti'nin sona erışı ile Osmanlı-İran ilişkilerinde yeni bir döneme girildiğine değinilir. ç)

Osmanlı-Rus mücadelesi, Osmanlı Devleti'nin askerî ve siyasi güç kaybı bağlamında ele alınır.

2. ÜNİTE: DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

11.2.1. Avrupadüşüncesinde meydana gelen değişimler ve bunların etkilerinin analizeder.

a) Roma Katolik Kilisesi'nin fikrî-manevi, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda kurduğu baskı ve vesayet, ruhban veya aristokrat olmayan kesimleri alternatif bir dünya tasavvuruna sevk ettiği vurgulanır. Söz konusu baskı ve vesayet, fikrî-manevi (Rönesans-Reform, Protestanlaşma, hümanist ve rasyonalist felsefeler, Newtoncu Fizik ve Bilim Devrimi, sekülerleşme), sosyo-politik (ülke-devlet esasına dayalı prensliklerin ortaya çıkışı ve devletlerarası ilişkilerin sekülerleşmesi), sosyo-ekonomik (merkantilizm ve kırdan kente göç, aristokrasiye karşı tüccar burjuva sınıfının güçlenmesi), askerî ve teknolojik (ateşli silahlar, yeni gemi türleri) alanlarda yol açtığı çeşitli değişimler vurgulanır.

b) XVII ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa düşüncesinde meydana gelen değişimler Copernicus (Kopernik), Machiavelli (Makyavel), Thomas Moore (Tamis Mur), Immanuel Kant (İmanuel Kant) ve Jean Jacques Rousseau'nun (Jan Jak Russo) temel fikirleri üzerinden ele alınır.

11.2.2. Avrupa'daki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı idari, askerî ve ekonomik yapısında meydana gelen değişimleri analiz eder.

a) Avrupalıların Amerika kıtasına ulaşmaları sonrasında Avrupa'ya ve dünyaya yayılan değerli madenlerin ortaya çıkardığı ekonomik değişimin Osmanlı coğrafyasında enflasyona ve toprağın ticarileşmesine yol açtığına değinilir.

b) Merkantilist ekonomi ve Askerî Devrim'in, Avrupa devletleri ile rekabet hâlindeki Osmanlı Devleti'nin toprak düzeninde ve buna bağlı savaş organizasyonunda yol açtığı zorunlu dönüşümler (tüfek kullanabilen piyade ihtiyacının artması neticesinde Yeniçeri Ocağı mevcudunun artışı ve devşirme sisteminin sona ermesi; sekban, sarıca, levent gibi ücretli geçici asker istihdamına sıklıkla

başvurulması ve nihayet toprak düzenindeki özelleşme eğilimleri sebebiyle ordunun lojistik sistemin bozulması) üzerinde durulur.

c) Fransa'ya verilen kapitülasyonların sürekli hâle getirilmesinin Osmanlı ekonomisine etkilerine değinilir.
ç) Osmanlı Devleti'nde artan savaş finansmanını karşılamak için alınan tedbirlere (toplanan vergilerin arttırılması, iltizam ve malikâne sistemleri ve olağanüstü savaş vergileri) değinilir.

d) Avrupa'da merkeziyetçi/mutlakiyetçi devletler güçlenirken, Osmanlı coğrafyasında mahallî politik ve ekonomik aktörlerin merkezî idareye karşı güç kazandığı vurgulanır.

11.2.3. Osmanlı devlet idaresi ve toplum düzenindeki çözümleri önleme çabalarını analiz eder.

a) XVII ve XVIII. yüzyıllarda gerçekleşen muhalif hareketler (Celâli, Yeniçeri ve Suhte İsyanları) dış ve iç kaynaklı değişim ve dönüşümlerle ilişkilendirilerek kısaca ele alınır. İsyanlara katılan toplum kesimlerinin sosyo-ekonomik beklentilerine kısaca değinilir.

b) Osmanlı saltanatında tahta kimin geçeceğine dair belirsizliğin neden olduğu iç siyasi karışıklıklara engel olmak amacıyla Ekber ve Erşed Sistemi'nin ihdas edildiğine değinilir.

c) Osmanlı ıslahat layihalarında devlet idaresi ve toplum düzenindeki değişikliklerin genellikle iç faktörlere bağlı olarak merkeziyetçi bir perspektiften algılandığı vurgulanır.

ç) Lâle Devri olarak bilinen dönemde gerçekleştirilen başlıca yeniliklerin Osmanlı sosyal hayatında etkileri üzerinde durulur.

d) Avrupa'da matbaanın kullanılmaya başlanmasının bilginin üretilmesi ve bilgiye erişim alanlarında sağladığı imkânlar vurgulanarak Osmanlı Devleti'nde Müslüman ve gayrimüslimlerin matbaayı kullanmaya başlama süreçleri ele alınır.

e) Osmanlı ilim ve irfan geleneğindeki yenilik arayışları; Kâtip Çelebi, Naima Efendi, Evliya Çelebi ve Yanyalı Esad Efendi örneklerinden hareketle ele alınır.